

Genomlysning inför omgestaltning av Stora torget och Södertorg

Fastställt av tekniska nämnden

Framtagen av teknikförvaltningen

Datum [Beslut/Publiceringsdatum]

Gäller 20xx-20xx

Ärendenr TN 2024/1032

Version [1.0]

Genomlysning inför omgestaltning av Stora torget och Södertorg

Innehåll

Genomlysning inför omgestaltning av Stora torget och Södertorg	1
Bakgrund	3
<i>Torgen idag.....</i>	<i>3</i>
<i>Styrande dokument</i>	<i>4</i>
Dialogprocess	4
<i>Resultat av dialoger</i>	<i>4</i>
Hot och möjligheter	5
Torghandel.....	6
Stora torget.....	7
Södertorg.....	8
Hur skapar man folkliv på torgen (året runt)?	8
Sammanfattning av enkät till allmänheten	9
Vad tycker du fungerar bra på torgen idag?	9
Tycker du att torghandeln ska vara kvar på Stora torget eller ska den flyttas till Södertorg?	9
Vad tycker du kan förbättras eller utvecklas på torgen?	10
Mål.....	10
Genomförande	11
Gestaltningssinriktning inför fortsatt arbete	12
<i>Stora torget.....</i>	<i>12</i>
<i>Södertorg.....</i>	<i>13</i>
Förväntade effekter	14
<i>Trafik.....</i>	<i>14</i>
<i>Drift och underhåll</i>	<i>14</i>
<i>Klimat/miljö.....</i>	<i>14</i>
<i>Barn- och genusperspektiv</i>	<i>14</i>
<i>Landsbygdsperspektiv</i>	<i>14</i>
Tidplan	14
<i>Skede 1 (2026).....</i>	<i>14</i>
<i>Skede 2 (från 2027 och framåt)</i>	<i>15</i>
Ekonomi	15

Bakgrund

Under 2023 genomfördes en utredning om reglering av torghandeln på Stora torg då det fanns ett missnöje med utseende och utbud av varor. Utredningen visade att styrning av torghandelns utformning och varuutbud inte har lagstöd. Med anledning av detta fick TKF ett nytt uppdrag att utreda: gestaltning av Stora torget och Södertorg; trafikflöden och parkeringsytor, förutsättningar för en eventuell flytt av torghandeln från Stora torget till Södertorg och förutsättningar att öka folklivet året runt. Projektets syfte har varit, att tillsammans med medborgare, intressenter och berörda aktörer, genomlysa uppdraget för att skapa en gemensam förståelse för torgets roll och användning. Arbetet har identifierat både nuvarande och framtida behov kopplade till hur torgen används. Utifrån detta har projektet tagit fram ett underlag som kan ligga till grund för ett framtida gestaltungs-förslag.

Torgen idag

Stora torget anlades i mitten av 1300-talet och blev från 1860-talet stadens centrala handelsplats. 2009 genomfördes en arkitektävling för att omgestalta Stora torget med visionen att återta platsen som mötes- och evenemangsplats. Vinnande förslag, *Alla tiders torg* av Sydväst arkitektur och landskap, färdigställdes 2012. Idag används torget för torghandel under sommaren, julmarknad under adventshelgerna och vid enstaka evenemang. Den största delen av tiden dominerar parkerade bilar. Biltrafiken passerar nära både uteserveringar och sittplatser, vilket påverkar vistelsekvaliteten negativt.

Torget upplevs som övermöblerat med ett överflöd av pollare, stolpar, infartshinder, och andra fasta installationer vilket begränsar rörelser och minskar torgets flexibilitet. Det skuggiga stråket längs St:a Karin upplevs som outnyttjat och entrén till ruinen saknar en tydlig gestaltning i torgrummet. Murarna mot terrasserna vid Bageriet, Nunnan och Plaza har bidragit till att privatisera en stor del av torget. Under vintertid, när uteserveringarna är stängda men ställningar för markiser står kvar, framstår terrasserna som övergivna. Belysningen harmonierar dåligt med miljön och masterna för julbelysning är för höga att bidra till rumslighet. Torghandel måste, ur ett kulturhistoriskt perspektiv, betraktas som en central del av platsens identitet, men den har med tiden tappat i kvalitet.

Södertorg var historiskt ett exercisfält. Torget används idag i begränsad omfattning, med enstaka torghandelsstånd och evenemang. Liksom Stora torget dominerar platsen till stor del av parkering och trafik. Klimatmässigt är detta en utmanande plats med vind och kyla större delen av året. Den historiska karaktären präglar fortfarande identiteten. Utsikten mot havet är en tydlig kvalitet och torgets storlek och öppenhet en tillgång. Uteserveringarna runt torget bidrar till torgets liv och upplevelse. Platsen lämpar sig väl för större, tillfälliga evenemang.

Formmässigt upplevs torget som obearbetat. Gränserna mellan gata och gångstråk är otydliga och stråken saknar logiska och sammanhängande riktningar vilket bidrar till en känsla av otrygghet. Entrén från Söderport känns inte inbjudande och erbjuder ingen attraktiv vy över torget. Söderport upplevs också som otrygg kvällstid. Sittplatsen runt springbrunnen fungerar inte för vistelse då den saknar tydlig avgränsning mot trafiken. De båda torgen bör inte betraktas isolerat utan förstås som noder i ett större nätverk där Adelsgatan utgör den viktigaste länken, tillsammans med Hästgatan som binder till Österport. Den övre delen av Södertorg är särskilt betydelsefull för stråket längs Adelsgatan och är också ett entrérum till Visby innerstad, vilket kräver en samlad och medveten gestaltning. Vid en omgestaltning av Södertorg bör även entrén genom

Söderport och Adelsгатans möblering ses över för att stärka kopplingen in mot staden och skapa en mer sammanhängande helhet.

Styrande dokument

Världsarvet Visby är starkt präglad av en tydlig säsongskaraktär. Stora torget och Södertorg utgör stadskärnans centrala offentliga rum, men har en låg användningsgrad under stora delar av året. Världsarvet ska vara tillgängligt för alla och bidra till en levande innerstad. I planeringen och utvecklingen av stadskärnan behöver sambanden mellan de olika delarna stärkas för att skapa förutsättningar för en livskraftig utveckling där boende, näringsliv och besökare samspelar med världsarvets värden. Att värna stadskärnans offentliga rum är en viktig del i målsättningarna i Världsarvsstrategin, ÖP och detaljplanen. Enligt ÖP ska Gotland vara en tillgänglig region där regleringar och avgifter säkerställer lediga parkeringsplatser inom rimligt avstånd, och markparkering bör utnyttjas effektivt på sådant sätt att ytor kan samutnyttjas.

Dialogprocess

Arbetet har omfattat ett flertal dialogträffar och samordningsmöten med olika verksamheter och grupper. Dialog har förts med världsarvsrådet vid flera tillfällen, liksom med Visby Centrum, torghandlare och andra representanter från näringsliv och turism. Samordning har skett med Funkisam, SBF, Kultur och fritid, Regionstyrelseförvaltningen samt Teknikförvaltningen (VA, Trafik, klimatstrateg samt park- och gatudrift). Samordning har också skett med BRÅ, polis och räddningstjänst. Arbetet kommer framgent att omfatta en trygghetsvandring. Utöver detta har projektet inkluderat dialoger med förskolan Fröet och en grupp seniorer.

För att bredda underlaget ytterligare har flera enkäter genomförts. En enkät har riktats till allmänheten för att särskilt fånga in erfarenheter och behov från personer som bor utanför Visby innerstad, och för att ge en helhetsbild av hur torgen används och upplevs i hela regionen. Denna, kommer tillsammans med ytterligare dialoger, med medborgare, barn och unga, som genomförs under våren, ligga till grund för det fortsatta arbetet. För att ge ett underlag till hur torgen skulle kunna aktiveras har dialog också inletts med kulturaktörer, föreningslivet och gotländska producenter av grönsaker och mathantverk.

Resultat av dialoger

Under dialogerna framkommer att både Stora torget och Södertorg behöver utvecklas till mer levande mötesplatser året runt, med tydligare gångstråk, mer grönska och bättre trivsel, samtidigt som parkering, torgliv och världsarv hålls i balans. Det finns också ett behov att knyta ihop torgen behöver för att skapa bättre flöden i stadskärnan. Vikten av flexibilitet mellan säsongerna betonas – torgen ska kunna skifta funktion mellan sommarens folkliv och vinterns lugn. Flera framhåller särskilt parkeringsbehovet under lågsäsong och menar att säsonganpassning är viktigare än strikt helårsanvändning.

Det finns en viss oro för att förändringsarbetet inte ska nå ut till medborgare och näringsliv, vilket kan leda till missförstånd kring syftet eller bristande engagemang – särskilt om förändringen upplevs som dyr, krånglig eller irrelevant. Representanter för näringslivet pekar också på att tröga och byråkratiska processer inom Region Gotland som ett problem. Trygghetsfrågan lyfts fram som central vid en aktivering av torgen, eftersom miljöerna delvis är högriskområden och kräver ett strukturerat arbete kring säkerhet och social samverkan i nära dialog med polis, skola, BRÅ och andra aktörer. Även demokrati- och

jämställdhetsaspekterna behöver genomsyra det fortsatta arbetet, liksom former för medborgardeltaktighet och processer där barn och unga kan medverka. Det betonas att även personer utanför innerstaden måste inkluderas, så att utvecklingen av torgen blir relevant för hela regionen. Projektet Street Moves i Hultsfred, vilket presenterades på Samhällsbyggnadsdagen i september 2025, lyfts fram som en förebild

Hot och möjligheter

Ökad aktivitet kan medföra buller, nedskräpning, otrygghet och allmänt slitage, vilket motverkar syftet med att skapa en trivsam miljö. Man ifrågasätter också om helårsaktiviteter verkligen är önskvärda. Man ser också en fara i att göra för mycket på en gång – funktioner som inte efterfrågas eller används riskerar att upplevas som resursslöseri. Man ser en risk att viktiga egenskaper i miljön försvinner till följd av överutnyttjande eller felaktiga ingrepp. Om kulturmiljön tillrättaläggs kan det ge en snedvriden bild av platsens verkliga bakgrund och identitet. Ambitionen att "vilja för mycket" kan också leda till en övermättad miljö och att torgen riskerar att förlora sin öppna karaktär om de fylls med för många funktioner. Det kan leda till minskad tillgänglighet och försämrad överblick. Ett konkret hot är att Torgkassen riskerar förlora kundunderlag om parkeringar försvinner under lågsäsong.

Många ser en framtida utveckling av torgen som en möjlighet att öka tryggheten, locka fler besökare och skapa en levande stadsmiljö året runt. Genom ökad närvaro, bättre trafiklösningar och tydligare flöden kan miljöerna bli tryggare och mer tillgängliga för alla, inklusive barnfamiljer. Torgen lyfts fram som potentiella nav för kultur, mat, torghandel och evenemang, där inslag som matmarknader, lokal matkultur och mer varierad handel kan stärka både identitet och attraktionskraft. Tillfälliga installationer anses kunna skapa flexibilitet, trivsel och en öppen torgkänsla, samtidigt som historiska värden kan göras mer närvarande i stadsrummet. Flera vill minska antalet parkeringar. Säsongsanpassning ses som avgörande: sommarens liv och rörelse ska balanseras med vinterns behov av parkering, ljus och mindre men kvalitativa aktiviteter. Många ser detta som en möjlighet att göra torgen till inkluderande mötesplatser för både gotlänningar och besökare, samt att stärka deras roll som kulturella och sociala mötesplatser. För att lyckas efterfrågas snabbare processer, tydligare kommunikation och fortsatt dialog mellan kommun, näringsliv och invånare.

Flera lyfter fram att Stora torget och Södertorg bör utvecklas med olika profiler som bygger på deras historiska identitet: Stora torget som stadens livliga och historiska hjärta, och Södertorg som en öppen och mer lekfull mötesplats med fokus på lek och fysisk aktivitet. Stora torget upplevs redan som levande med restauranger och torgmarknad, medan Södertorg ses som mer outnyttjat och har potential att bli en inbjudande plats för fika, vardagsliv och matmarknader i stil med Bondens marknad.

Det finns en bred samsyn om att båda torgen ska vara flexibla, inkluderande och mångsidiga platser som väcker nyfikenhet, bjuder in till möten och fungerar året runt. De bör kunna rymma scenframträdanden, kulturaktiviteter, handel, uteserveringar och sociala möten utan att förlora sin öppenhet. Tillfälliga och flyttbara lösningar föredras framför permanenta installationer för att behålla dynamik och anpassningsbarhet, samtidigt som god framkomlighet och tillgänglighet ska säkerställas för alla, inklusive personer med nedsatt rörlighet. Närhet till parkeringar och smidiga leveransmöjligheter är också viktigt för verksamheter, boende, besökare och torghandlare. Parkeringsmöjlighet på torgen lyfts också fram som avgörande av personer med nedsatt rörlighet.

Trygghet och trivsel lyfts som grundläggande, vilket kräver bra belysning, god renhållning, fungerande vinterväghållning och estetiskt integrerade säkerhetslösningar. Fler sittplatser, skugga, regn- och vindskydd samt gröna inslag efterfrågas för att göra miljöerna mer attraktiva. Samtidigt måste torgen kunna hantera stora flöden av människor, som turister och kryssningsgäster, men även fungera i vardagen för lokalbefolkningen. Fler cykelparkeringar efterfrågas på båda torgen. Lek och kultur – både planerade och spontana – ses som centrala för att skapa folkliv och ge torgen en tydlig identitet.

Gemensamt för båda platserna är behovet av flexibilitet, grönska, god belysning och mötesplatser som kan anpassas efter säsong. Bristen på tillgängliga toaletter pekas ut som ett hinder – det finns inga handikapptoaletter på torgen och många restauranger har otillgängliga entréer. Där anpassade toaletter finns efterfrågas bättre skyltning för att göra dem lättare att hitta.

Torghandel

Torghandeln på Stora torget lyfts fram som en central och historiskt betydelsefull del av Visbys identitet och som social och kulturell mötesplats av torghandlarna. Torghandlarna vill stanna på Stora torget, då det är en naturlig samlingsplats för både lokala besökare och turister. Även lokala näringsidkare menar att torghandeln är viktigt för deras verksamheter och något som bidrar till en levande sommarstad. Torghandlarna uttrycker stor oro och menar att en flytt till Södertorg skulle hota både ekonomi och försäljning, då platsen inte har samma flöden och exponering. Marknaden har också en social funktion menar torghandlarna. De fungerar som informella värdar som hjälper turister med information, vägbeskrivning och praktiska tips. En genomtänkt översyn av torgstånden utseende och placering, samt regler för upplåtelse ses som avgörande för marknadens framtida framgång även bland handlarna själva.

I nästan alla dialoger lyfts önskemål att höja kvaliteten på marknaden och mer av en traditionell producentmarknad. Frågan om varför Gotland i dag saknar en etablerad grönsaksmarknad förtjänar att lyftas. Verksamma inom lokal livsmedelsproduktion menar att det är särskilt anmärkningsvärt mot bakgrund av den stora mängd kvalificerade mat- och livsmedelsproducenter som verkar på ön. En möjlig förklaring är att många av dem driver egna gårdsbutiker, vilket kan göra det naturligt att försäljningen sker där. Samtidigt omfattar den gotländska produktionen betydande volymer av både råvaror och förädlade produkter, vilket indikerar att det finns utrymme för både gårdsbutiker och Bondens marknad att samexistera.

En återkommande producentmarknad skulle kunna utgöra en viktig förstärkning av det lokala näringslivet genom att skapa ytterligare en säljkanal. På längre sikt skulle detta även kunna bidra till ökad omsättning och ge förutsättningar för expansion och fler arbetstillfällen. Det finns exempel på hur lokala producentmarknader kan utvecklas, och anledning att tro att Gotland framöver skulle kunna kombinera gårdsförsäljning, REKO-utlämning och en återkommande Bondens marknad. I Växjö har man exempelvis etablerat en modell där konsumenter förbeställer varor inför specifika marknadsdagar, vilket skapar en hybrid mellan REKO-konceptet och traditionell producentmarknad. Södertorg bedöms, av en aktör, vara en lämplig plats för en gotländsk producentmarknad. Den är relativt fri från konkurrerande aktiviteter, vilket skapar goda förutsättningar för en återkommande marknad. Stora Torget framstår däremot som ett mindre fördelaktigt val. Även om den höga genomströmningen av människor kan vara positiv ur ett marknadsföringsperspektiv, innebär platsens läge betydande logistiska utmaningar för producenterna, särskilt vid

transporter och uppställning. Östercentrum är ytterligare ett möjligt alternativ, men även där är flödet av förbipasserande stort. En marknad på denna plats riskerar därför att inte tillföra ett tydligt mervärde. Ett tänkbart upplägg vore dock att införa en ambulerande Bondens marknad som roterar mellan exempelvis Slite, Visby Södertorg, Visby Östercentrum och Hemse.

Stora torget

Många synpunkter handlar om att skapa en mer välfungerande och sammanhållen helhet på och kring Stora torget. Några vill se en samlad gestaltungs lösning runt Plaza, Bageriet, Nunna och Torgkassen, med mer grönska, sittplatser och utökade uteserveringar. En enhetlig pergola skulle kunna ge uteserveringarna ett mer sammanhållet uttryck. Denna skulle möjliggöra vinteraktiviteter och popup-restauranger under lågsäsong.

Ett återkommande förslag är att göra torget bilfritt med undantag för morgonleveranser, samtidigt som taxi behöver möjlighet att köra in nära nattklubbar kvällstid. Under högsäsong kan 25–30 taxibilar stå i dubbla led på torget framför Nunnan och Bageriet vilket hindrar blåljuspersonal och skapar farliga trafiksituationer. Trafikflödet på torget påverkar polisens ordningsarbete och anvisade taxiplatser och tydlig skyltning skulle förenkla för dem.

Leveranser till evenemang i St:a Karin måste lösas och trafikflöden från angränsande gator ses över. Tillgänglighet och parkering är viktiga frågor, särskilt vintertid då fler parkeringsplatser efterfrågas. Många efterfrågar flexibla säsongslösningar: fler parkeringar vintertid och färre sommartid. Även placeringen av en parkeringsplats för personer med funktionsnedsättning nära Torgkassen samt bättre tillgänglighet för både fordon och fotgängare lyfts fram, exempelvis genom slätare markbeläggning, färre hinder och bättre elförsörjning med nedfälda uttag. Bristen på tillgängliga bänkar med armstöd pekas också ut som en brist.

Leveranser evenemang i till St:a Karin och hämtning och lämning av barn på förskolan vid torget måste också fungera och trafikflöden från angränsande gator behöver ses över. Tillgänglighet och parkering är viktiga frågor, särskilt vintertid då fler parkeringsplatser efterfrågas. Många vill ha flexibla säsongslösningar: fler parkeringar vintertid och färre sommartid. Placering av PRH-plats nära Torgkassen och bättre tillgänglighet för både fordon och fotgängare lyfts fram, som exempelvis slätare markbeläggning, färre hinder och bättre elförsörjning med nedfälda uttag. Bristen på tillgängliga bänkar med armstöd pekas ut som en brist.

Många vill se fler sittplatser, mer grönska och en tydlig mittpunkt som ersätter den nuvarande vattenrännorna. Dessa och flera fasta installationer föreslås tas bort för att öppna upp torget. Inslag som ljusinstallationer, konst och mer färg efterfrågas. Evenemang ses som viktiga, och flera önskar en flexibel scenlösning och bättre evenemangsel. Över lag efterfrågas en balans mellan aktivitet och stillhet: sociala ytor, lekfulla inslag och vardagsrörelse ska kombineras med platser för lugn och reflektion. Stora torget upplevs i dag som både rörigt och ödsligt, vilket signalerar behov av en tydligare struktur som samtidigt bevarar flexibiliteten.

Skötselmässigt innebär de många fasta installationerna som stolpar, elskåp, pollare en utmaning. Stopp och översvämning i vattenkaren är ett återkommande problem. Det övre karet skjuter ut i gaturummet och har påkörningsskador. Det finns också en oro för att

barnen leker i samma vatten som fåglarna vistas i. Några tycker också att fontäner och vattenspel ger en motsägelsefull signal när Gotland lider av vattenbrist.

Det finns behov av en buffertzona kring S:ta Karin, där rasrisk gör att uteserveringar bör hållas på avstånd. Guiderna önskar en tydlig passage mellan Torgkassen och S:ta Karin.

Södertorg

Södertorg har stor potential att utvecklas som en attraktiv plats året runt med fler sittplatser, grönska och aktivitetsytor. Förslag inkluderar lekplats, utegym, boulebana, pingisbord samt vinteraktiviteter som isbana. Fler skuggande träd och förbättrat mikroklimat är annat som efterfrågas. Utsikten mot havet bör bevaras och förstärkas. Entrén genom Söderport bör ses över så att torget känns mer välkomnande.

Parkering kan begränsas tycker många och trafiken bör avgränsas tydligare mot torgytan. Någon menar att det finns gott om parkeringsmöjligheter utanför Kajsarport och att det räcker några handikapplatser på torget. En balans mellan avstängning för biltrafik för ett lugnare torg och bevarande av historiska infartsvägar måste prioriteras. Blåjuspersonal framhåller att trafikens hastighet ofta är för hög både på Södertorg och in på Adelsgatan. De menar att Bredgatan över torget gärna kunde stängas för trafik och att man generellt bör försvåra för fordon att komma upp i höga hastigheter på angränsande gator. De menar att en avstängning av Söderport för biltrafik skulle öka trafiksäkerheten betydligt.

Även om torghandeln inte flyttas till Södertorg kan tillfällig marknadsverksamhet ske på parkeringen mellan Adelsgatan och Bredgatan. Denna plats kan också vara lämplig för isbana vintertid. Den nya bron för kryssningsgäster och satsningen på Södercentrum kan potentiellt öka flödet av besökare till torget. Torget skulle därför kunna kompletteras med en infopoint, särskilt med hänsyn till kryssningsturism.

Hur skapar man folkliv på torgen (året runt)?

Klimatet, särskilt under kalla och mörka månader, begränsar torgens användning, och folkliv kräver mer än tillfälliga aktiviteter – det handlar om att skapa vardagliga anledningar för människor att vistas på platsen. Vardagsfunktioner som livsmedelsbutiker, caféer, restauranger, butiker och offentlig verksamhet är avgörande, liksom flexibla och attraktiva torgmiljöer med sittplatser, vindskydd och uppvärmning. Folkliv byggs över tid genom återkommande aktiviteter, samverkan mellan aktörer och investering i kvalitativa miljöer, där Visby Centrum, näringsliv, föreningar och offentlig sektor behöver bidra med ett samlat grepp och gemensam vision. Årstidsanpassade aktiviteter, marknader, kulturinslag, sociala funktioner och vinteraktiviteter som isbana kan öka torgets attraktionskraft, och belysning eller ljusfestivaler kan skapa liv under mörka månader. Tillfälliga verksamheter och pop-ups ger variation, men blåst och vinterklimat utgör en utmaning. Södertorg kan utvecklas med lekfulla, familjevänliga och lokalt förankrade aktiviteter samt fungera som start- eller slutpunkt för evenemang genom innerstaden, exempelvis som en del av julmarknaden med en karusell och varma drycker eller andra säsongsaktiviteter skapa ett attraktivt stråk längs Adelsgatan som stärker flöden och liv mellan torgen året runt. Såväl Stora Torget som Södertorg skulle kunna rymma små konserter, scenföreställningar, hantverksaktiviteter och utställningar. Roxy och Ung Kultur Gotland tror att det skulle kunna finnas intresse och möjligheter att arrangera aktiviteter på torgen, såsom konstutställningar, konserter, barnföreställningar, prova-på-dans, dansuppvisningar och författarläsningar. Framgångsrika exempel är Visbyfestivalen och scenen på Stora Torget under Visbydagen, där både scenkonst och musik fått plats. Gotlandsmusiken har redan

samarbeten kring konserter på Östercentrum och skulle kunna göra liknande satsningar på Södertorg. Med medel till musiksommarjobb skulle ungdomar kunna framträda på både Stora Torget och Södertorg. Ung Kultur Gotland skulle i sin tur kunna arrangera konserter, workshops och andra aktiviteter för målgruppen 13–25 år, exempelvis i samband med skolvslutningar eller andra evenemang.

För att dessa aktiviteter ska kunna genomföras krävs dock en viss infrastruktur: en scen som rymmer vanliga banduppsättningar och dans med framdragen el. De största kostnaderna gäller dock tekniken och en fast sceninfrastruktur i kombination med någon typ av teknikstöd skulle göra det enklare att arrangera konserter och andra aktiviteter. Om en sådan infrastruktur fanns på plats skulle innehållet kunna produceras av aktörer som Ung Kultur Gotland. För att detta ska fungera krävs dock en samverkan mellan de aktörer som redan arbetar med kultur och evenemang i Visby. **Ett strategiskt ramverk och en gemensam målbild är** avgörande för kontinuitet.

Sammanfattning av enkät till allmänheten

Enkäten besvarades av 252 personer. Bland enkätsvaren finns många detaljerade förslag och enkäten som helhet kommer att utvärderas i det fortsatta arbetet. Det är viktigt att notera att urvalet är inte statistiskt säkerställt och den fortsatta processen måste därför inbegripa ytterligare dialoger och riktade enkäter för att fånga in olika gruppers behov. Här följer en sammanfattning av svaren på några av frågeställningarna.

Enkätsvaren visar att både Södertorg och Stora torget upplevs vara alltför dominerade av biltrafik och parkering, vilket begränsar deras funktion som mötesplatser. Många beskriver torgen som genomfartsleder och uppställningsytor snarare än platser för vistelse, gemenskap och stadsliv. Den dominerande uppfattningen är att parkeringarna helt eller till största delen bör tas bort, särskilt de som ligger mitt på eller nära själva torgytorna. Samtidigt accepteras undantag för handikapparkering, färdtjänst, boende och nödvändiga transporter. En återkommande kritik är att dagens trafikregler inte efterlevs och att situationen upplevs som otrygg för gående, barn och cyklister. Ett fåtal vill dock behålla eller öka antalet parkeringsplatser på torgen.

Nästan lika starkt är önskemålet om att göra torgen till verkliga mötesplatser för människor. Många efterfrågar fler och bättre vistelseytor som inte är kopplade till konsumtion: bekväma sittplatser, bänkar i skugga, sittmurar, trappor och platser för vila och spontana möten. Torgen beskrivs ofta som platser man passerar snarare än stannar på, och det finns en tydlig längtan efter miljöer där man kan umgås utan krav på att handla eller sitta på servering.

Grönska är ett av de allra mest återkommande utvecklingsförslagen. Respondenterna beskriver dagens torg som grå, hårdgjorda och ödsliga och efterlyser fler träd, buskar, planteringar och blomsterinslag. Gröna element ses som avgörande både för trivsel, skugga i ett varmare klimat och för att dela upp stora öppna ytor i mer mänskliga och ombonade rum. Förslag som ofta nämns är större träd på Stora torget, utveckling av grönytorna på Södertorg och att ersätta parkeringsytor med planteringar. Även fontäner och vatteninslag nämns ofta, gärna i mer klassisk form.

Barn- och familjevänlighet framträder som ett högt prioriterat område. Många efterlyser trygga, bilfria eller trafiksanerade ytor där barn kan leka fritt. Lekytor, lekfontäner, gungor, hinderbanor och aktivitetsytor nämns ofta, gärna kombinerat med konst, kreativitet och platser där vuxna kan sitta nära. Trygghet och möjlighet till rörelse och lek ses som centralt för att torgen ska fungera för fler än bara besökare och restauranggäster.

Sammanfattningsvis framgår det tydligt att torghandeln i Visby upplevs med både positiva och negativa aspekter, och att invånarnas synpunkter varierar beroende på perspektiv och behov. Många lyfter fram att torghandeln skapar liv och rörelse i innerstaden, främjar lokala företag och är en uppskattad mötesplats, särskilt under sommaren och vid speciella evenemang som julmarknad och Visbydagarna. Den bidrar till turismens upplevelse och kan locka fler besökare, men bör samtidigt anpassas för att fungera bättre för permanentboende och för att bevara stadens historiska karaktär. En återkommande kritik gäller utbudet och man efterfrågar mer genuina lokala produkter och livsmedel.

När det gäller placering av torghandeln är åsikterna delade. Många anser att Stora torget är rätt plats tack vare dess centrala läge, omgivande restauranger och historiska miljö, men flera påpekar att torghandeln ibland blir trång, stör utsikten och blockerar utrymme för flanörer. Södertorg upplevs som en möjlighet för att skapa mer liv och variation, med bättre parkeringsmöjligheter och tillgänglighet, men kräver kommunikativa insatser för att locka besökare. En kompromiss som föreslås är att fördela torghandeln på båda torgen, med olika fokus: mat och lokala produkter på Södertorg, och mindre marknader eller kulturinslag på Stora torget.

Uteserveringar och caféer ses överlag som positiva inslag för att skapa liv och rörelse, särskilt under sommarhalvåret. Många önskar fler och större uteserveringar, gärna när parkering försvinner, men betonar samtidigt vikten av balans. Torgen ska inte bli platser där umgänge förutsätter konsumtion eller alkoholförsäljning. Det finns en tydlig efterfrågan på fler öppna och allmänna sittplatser parallellt med serveringarna, samt på lösningar som tar hänsyn till stadsmiljön och helhetsintrycket.

Ett annat starkt tema är behovet av aktiviteter, evenemang och kulturinslag året runt. Respondenterna efterlyser konserter, livemusik, öppen scen, teater, torgsamtal, konstnärliga installationer och sportvisningar, men även vinteraktiviteter som skridskobana, julfirande och ljusinstallationer. Många betonar vikten av kontinuitet och att torgen ska vara levande även under höst och vinter, särskilt för fastboende.

Slutligen lyfts behovet av ett tydligare helhetsgrepp kring gestaltning, skötsel och ansvar. Kritik riktas mot betonginslag, läckande fontäner, tillfälliga konstruktioner, bristande underhåll och materialval som inte harmonierar med Visbys historiska miljö. Det efterfrågas mer sammanhållen formgivning, bättre belysning, högre estetisk kvalitet och tydligare ansvar för daglig tillsyn, ordning och värdskap.

Mål

Utvecklingen av Stora torget och Södertorg ska stärka deras historiska identitet och samtidigt skapa två levande, trygga och flexibla stadsrum som fungerar för både vardagsliv och evenemang året runt. Arbetet ska ta tillvara platsernas befintliga styrkor – som torgens öppna karaktär, starka kulturhistoriska värden, utsikten vid Södertorg och Stora torgets redan etablerade folkliv – samtidigt som nuvarande svagheter och otrygga, trafikdominerade miljöer åtgärdas. Utvecklingen ska kännetecknas av platsanpassad gestaltning, ökad trivsel och social hållbarhet.

Ett centralt mål är att prioritera tydliga stråk, sociala ytor och attraktiva entréer framför genomfartstrafik och ytor för parkering, samtidigt som säsonganpassade lösningar gör att parkeringsbehov under lågsäsong kan hanteras. Båda torgen ska utformas för att vara flexibla och kunna ställa om mellan lågsäsongens lugn och högsäsongens höga aktivitet.

Gestaltningen ska bidra till att öka trygghet och trivsel genom förbättrad belysning, mer grönska, väderskydd, tydliga vistelseytor och en struktur som skapar överblick och orienterbarhet. Permanenta installationer ska minimeras och ersättas med flyttbara, tillfälliga lösningar som möjliggör variation utan att riskera att torgen förlorar sin öppna karaktär eller kulturhistoriska läsbarhet. Samtidigt ska infrastrukturen för evenemang stärkas – exempelvis genom eluttag, tekniklösningar och en flexibel scenmöjlighet – så att kulturliv, marknader och mindre uppträdanden kan genomföras året runt.

Torghandeln ska utvecklas med estetiskt sammanhållna stånd, god framkomlighet och naturliga flöden. Södertorg ska ges en egen identitet genom lekfulla, familjevänliga inslag, goda vardagsfunktioner och potential för tillfälliga marknader och aktivitetsytor.

Processen ska präglas av delaktighet, bred dialog och transparens. Målet är att näringsliv, invånare, torghandlare, ungdomar och föreningar ska känna sig sedda och engagerade, och att förändringar ska uppfattas som relevanta, rimliga och långsiktigt hållbara. Trygghetsarbetet ska ske i nära samverkan med polis, skola, BRÅ och andra aktörer för att säkerställa att torgen blir socialt säkra mötesplatser. Samtidigt ska jämställdhet, tillgänglighet och demokratiska värden genomsyra all gestaltning och planering.

Sammanfattningsvis är målet att skapa två kompletterande, säsongsanpassade och attraktiva torg som kombinerar kultur, handel, vardagsliv och möten – öppna och inkluderande för både gotlänningar och besökare – och som långsiktigt stärker Visbys stadskärna.

Genomförande

För att säkerställa att en framtida omgestaltning leder till hållbara, attraktiva och funktionella miljöer kan man pröva idéer i full skala – så kallade testytor eller prototypförsök. På så sätt kan man utvärdera både fysiska, sociala och funktionella aspekter innan ombyggnad sker. Denna metod har använts med framgång i flera svenska städer, där tillfälliga omvandlingar har gett värdefulla erfarenheter inför långsiktig gestaltning och investering.

På Norrtullsgatan i Vasastan prövade Stockholms stad under 2022–2023 en omvandling av ett kvarter av gaturummet till ett mer torglikt stråk med fokus på vistelse, grönska och gångtrafik. Genom tillfälliga installationer i form av sittmöbler, träd i urnor, markeringar, ljussättning och plats för kulturinslag kunde man studera hur människor rörde sig och använde platsen. Biltrafiken begränsades och ytor frigjordes för fotgängare och vister. Utvärderingen byggde på både observationer, enkäter och mätningar av flöden. Erfarenheterna visade att platsen snabbt fick en ny karaktär: fler vistades där längre stunder, och upplevelsen av trygghet och trivsel ökade. Samtidigt identifierades behov av bättre skuggning, fler sittplatser och tydligare trafiklösning för leveranser.

Davidshallstorget i Malmö är ett annat exempel på hur en torgomvandling kan prövas i etapper. Torget har länge dominerats av bilparkering men har en tydlig historisk och rumslig kvalitet som centralt stadsrum. Malmö stad har under flera år planerat en omgestaltning, där den långsiktiga ambitionen är att ersätta parkeringen med ett torg för vistelse, evenemang och kultur. Innan permanenta åtgärder utfördes genomfördes en testperiod där delar av parkeringen togs bort och ytor tillfälligt möblerades med växtlighet, sittplatser, uteserveringar och mindre evenemang. Försöket gjorde det möjligt att pröva hur platsen fungerade som mötesplats och hur näringsidkare, boende och besökare upplevde förändringen. Utvärderingen visade att vistelsetiden ökade markant och att torget fick en tydligare identitet. Samtidigt framkom synpunkter på logistik, tillgång till parkering för

boende och behov av bättre kvällsbelysning. Erfarenheterna från testperioden används nu som underlag för den permanenta omgestaltningen som planeras under de kommande åren.

<https://malmo.se/Stadsutveckling/Det-har-ar-pa-gang-i-Malmo/Davidshallstorg.html>

I Hultsfred genomfördes en tillfällig omgestaltung av Oskarsgatan i projektet Street Moves, där kommunen arbetade tillsammans med lokala aktörer. Processen byggde på lokal delaktighet: gymnasieelever renoverade möbler, barn från förskolor planterade växter och invånare bjöds in att påverka hur platsen skulle användas. Resultatet blev ett nytt gångfartsområde med långbord, sittplatser, återbrukade möbler, planteringar och kvällsbelysning. Förändringen gav gatan en tydligare funktion som social mötesplats och gjorde sträckan mellan stationen och centrum mer levande, trivsamt och tryggt att vistas i.

<https://www.hultsfred.se/artikel/72-positiva-till-att-forandra-gator-med-tillfalliga-losningar-efter-street-moves-pa-oskarsgatan/>

<https://arkdes.se/kunskapsbank/street-moves-kunskapsbank/hultsfred/>

Gemensamt för dessa tre exempel är att de visar värdet av att pröva torgens framtida utformning i verklig skala innan en permanent ombyggnad sker. Fullskaleförsök ger möjlighet att i praktiken pröva hur en plats fungerar innan slutgiltiga beslut fattas. Genom att tillfälligt omgestalta torgen kan vi undersöka hur människor faktiskt rör sig, vistas och använder ytan i vardagen. På så sätt kan funktioner, rörelsemönster och trafiklösningar testas och anpassas utifrån verkliga förhållanden. Samtidigt ger försöket värdefull kunskap om platsens vistelsekvalitet, trygghet och trivsel under olika tider på dygnet och året. Ett fullskaleförsök skapar också ett konkret sammanhang för dialog och delaktighet, där invånare, näringsidkare och besökare kan uppleva förändringen på plats i stället för att bara se den på ritning. Arbetssättet bidrar till en stegvis kunskapsuppbyggnad och en bättre förankrad planeringsprocess. En tillfällig testyta behöver inte ses som en engångsåtgärd, utan kan fungera som en prototyp i en längre utvecklingskedja mot en permanent lösning. Erfarenheterna från bland annat Stockholm, Malmö och Hultsfred visar att temporära omvandlingar ger konkreta och användbara insikter i hur offentliga rum kan återfå sin roll som inkluderande, levande och identitetsskapande stadsrum. Genom denna metod har vi möjlighet att justera och förbättra gestaltningen, stärka den sociala hållbarheten och skapa stadsmiljöer som verkligen svarar mot människors behov och platsens förutsättningar.

Gestaltningssinriktning inför fortsatt arbete Stora torget

För Stora torget är det övergripande målet att minska andelen yta avsedd för bilar och öka andelen yta för vistelse. Det innebär att antalet parkeringsplatser kommer att minska. Fokus är att återta torget som en flexibel yta för många olika typer av aktiviteter; att St:an Karin återfår sin betydelse som torgets märkesbyggnad och att torget upplevs som representativt för en medeltida Hansastad. Under fortsatt gestaltningsprocess utreds om fasta element som hindrar en flexibel användning av Stora torget skall flyttas eller helt tas bort (e.g. lammen, vattenrännorna och den runda blomsterbädden på torgets östra del), och hur entrén till St:an Karin kan få en tydligare inramning.

Torghandeln föreslås behållas på torget men antalet torgplatser minskas från 32 till 25. I dialog med torghandlarna tas enhetliga markistak fram för samtliga stånd. Vidare utreds om

torgstånden kan organiseras på ett sätt som gynnar rörelserna i nordsydlig riktning över torget. Torget kompletteras på sikt med fasta uttag för evenemangsel och belysningen ses över.

Under lågsäsong föreslås ett område med parkeringsplats för personer med funktionsnedsättning och korttidsparkering behålls på torget. Korttidsparkering är nödvändig för besökare av Torgkassen samt hämtning och lämning på förskolan nära torget. Därför utreds om ytterligare korttidsparkeringar kan ordnas i närområdet, varav en tillgänglig parkering vid Torgkassen. Såväl taxi som blåljusverksamheter behöver tillgängliga ytor för uppställning av fordon året runt. Var detta bäst sker samt exakt hur många korttidsparkeringar som kan tillskapas i närområdet utreds vidare tillsammans med berörda aktörer under våren 2026. Det kan också vara aktuellt att utöka antalet boendeparkeringar på Östercentrum under högsäsong.

Vidare undersöks förutsättningarna för att göra torget bilfritt under högsäsong med undantag för tidstyrda leveranser till verksamheter. Det skulle medföra att parkeringsplatserna på torgets nedre del tas bort under en begränsad tidsperiod. Denna yta skulle då kunna reserveras för lossning för torghandeln och uppställning av blåljusfordon.

Under sommaren 2026 genomförs ett fullskaletest av begränsningar av trafiken och en omDispositionering av parkeringar på och runt torget. Torget kompletteras med fler sittplatser, växter i urnor samt någon typ av multifunktionell sittyta/scen/lekskulptur. Parallellt med testet fortgår utvärdering genom till exempel trafikmätningar och fortsatt dialog.

Inför sommaren 2026 prioriteras dessutom att avlägsna vissa fasta hinder (pollare samt "Lammen" vid Torgkassen, vilka är i behov av renovering). Prioriterat är också att utreda om det är möjligt att ersätta den nuvarande markislösningen på terrasserna med någon typ av elegant pergolalösning som harmonierar med miljön.

Södertorg

Även för Södertorg är det övergripande målet att minska andel yta avsedd för bilar och öka andel yta för vistelse. Gestaltningsmässigt kräver detta torg dock en helt annan strategi. Fokus är skapa attraktiva vistelsezoner i bra lägen; att binda samman torgets olika delar; att skapa tydligare avgränsning mot trafik; att skapa tydligare gångstråk och att tillföra målpunkter på torget så att torget blir en plats för vistelse, vardagsliv och lek. Kopplingen mot Stora torget, via Adelsgatan och entrén genom Söderport bör gestaltas för att stärka flöden och upplevelse av trygghet. Under fortsatt gestaltningsprocess utreds hur gränsen mellan gata och gångytor kan förtydligas genom en omarbetning av torgets stenläggning. Vidare utreds hur träd kan tillföra skugga, förstärka siktlinjer mot havet och bli ett stöd i orienteringen på platsen vilket skulle gynna flödet i ostvästlig riktning ned mot den gröna delen av torget. Torget bör på sikt kompletteras med fasta uttag för evenemangsel och belysningen bör också ses över.

Parkeringsytor kan delvis omvandlas till park- eller torgytor. Om gatan längs med torgets sydsida enkelriktas i sin helhet kan parkeringsplatser längs med gatan ersätta en del av bortfallet.

Under sommaren 2026 genomförs ett fullskaletest av begränsningar av trafiken och parkeringarna. Torget kompletteras med fler sittplatser, växter i urnor samt någon typ av multifunktionell sittyta/scen/lekskulptur. Vidare utreds möjlig finansiering och utförande av en isbana.

Förväntade effekter

Trafik

Trafiken kommer att minska kraftigt på Stora torget och måttligt på Södertorg, vilket ger bättre gångflöden, tryggare miljöer och större ytor för aktivitet. Parkeringar omfördelas och säsongsanpassas, genomfart begränsas, och leveranser styrs tydligare. Det kräver kompensatoriska parkeringslösningar och tydlig logistik för att inte påverka handel och service negativt. Genom fullskaletestet kommer det att vara möjligt att utvärdera påverkan innan permanenta förändringar genomförs.

Drift och underhåll

För att underlätta driften eftersträvas förenkling av ytor och möblering: färre fasta installationer gör snöröjning, städning och underhåll snabbare och mer kostnadseffektivt. Även flyttbara element, såsom torgstånd, scenmoduler och utemöbler, ska kunna tas bort eller flyttas vid behov, vilket gör det möjligt att anpassa torget till olika säsonger och aktiviteter. Ökad användning kommer att kräva tätare drift. Driftplanen behöver därför vara integrerad med torgens säsongsanpassade funktioner, med tydliga rutiner för vinter, högsäsong och evenemang.

Klimat/miljö

De föreslagna förändringarna av Stora torget och Södertorg bedöms sammantaget ge övervägande positiva klimat- och miljöeffekter. En minskad dominans av biltrafik och ett tydligare fokus på gång- och vistelsemiljöer förväntas bidra till lägre utsläpp, minskat buller och förbättrad luftkvalitet. Att prioritera flexibla och flyttbara lösningar framför permanenta installationer innebär en mer resurseffektiv användning av material och möjliggör anpassningar utan stora klimatmässiga avtryck. Minskningen av parkeringsytor kan dock leda till ökad söktrafik om inte alternativa lösningar planeras.

Barn- och genusperspektiv

Projektet ska skapa torg som är trygga, inkluderande och tillgängliga för alla, oavsett ålder eller kön. Målet är att vistelseytorna skapar trygghet för alla, särskilt kvinnor och flickor, samt tillgänglighet för personer med funktionsvariationer, barnvagnar och äldre. Planeringen ska ske i delaktighet med olika målgrupper för att säkerställa att torget blir inkluderande och socialt hållbara.

Landsbygdsperspektiv

Projektet ska skapa torg som är relevanta och tillgängliga även för boende och aktörer utanför Visbys innerstad. För att detta skall uppnås krävs att dessa grupper involveras i de fortsatta dialogerna och utvärderingarna av fullskaletestet.

Tidplan

Skede 1 (2026)

Vår	Gestaltning och produktion av prototyp.; Fortsatt dialog och kommunikation till aktörer och allmänhet
Sommar	Fullskaletest; Fortsatt dialog i testmiljön

Höst Utvärdering av test; Planering sommar 2027; Genomförande av enklare förbättringsåtgärder ovan mark.

Skede 2 (från 2027 och framåt)

Utveckling av testet samt projektering av planerade permanenta förändringar. Utförande som kräver schakt sker samordnat med andra planerade infrastrukturprojekt i innerstaden.

Ekonomi

Projektet kräver en investeringsbudget vilket medför kapitalkostnader och en utökad driftsbudget för underhåll och löpande skötsel. Minskningen av parkeringsytor medför lägre intäkter från parkeringsavgifter. Minskning av torghandelsplatser kan sänka intäkterna från marknadsplatser. Samtidigt finns möjligheter att optimera resurser och skapa mervärde: tillfälliga möbleringslösningar kan återanvändas i andra projekt och samordnas med Almedalsveckans behov av temporära vistelseplatser.

Testet under 2026 ryms genom omprioriteringar inom befintlig parkinvesteringsram och har en kalkyl på 1,8 miljoner.

.